

Arap Mesellerinde Sıra Dışı Erkek Karakterleri

Adem YENER*

Öz

Her kültürde olduğu gibi, meseller Arap Edebiyatı'nda da edebî zenginliklerin başında gelir. Önceleri, meseller şifahi olarak nesilden nesile aktarılmış, daha sonra toplanarak yazıya geçirilmiş, emsal kitaplarındaki yerini almıştır. Meseller bir milletin kültür birikiminin özetidir ve birden bire ortaya çıkmış değildir. Bir takım tarihi hadiseler, hüznün ve mutluluklar bu sözlerin kaynağı olmuştur. Arap mesellerinde insan, hayvan, bitki gibi değişik nesnelere yer almıştır. Aynı şekilde olumlu veya olumsuz vasıfları ile pek çok erkek karakter mesellere konu olmuştur. Makalede Arap mesellerindeki erkek karakterleri ele alındı. Çalışmada meselin tanımı, çeşitleri ve özellikleri hakkında bilgi verildi. Daha sonra erkek karakterinin yer aldığı mesellerin metni, manası, kısaca hikâyesi ve varsa dilimizdeki aynı veya benzer manadaki karşılığı incelendi.

Anahtar Kelimeler: Mesel, Arap edebiyatı, edebî zenginlik.

Unusual Male Characters In Arabic Proverbs

Abstract

Just as in every culture, proverbs are at the forefront of literary riches in Arabic literature. Before, proverbs transferred from generation to generation in a verbal way, later collected and written, have taken place in proverb books. Proverbs are a summary of the accumulation of culture of a nation and were not suddenly manifest. There are various objects such as human, animal, plant in the Arab proverbs. Likewise, many male characters have been subject to proverbs with their positive or negative qualities. In the article, the male subject of the Arab proverbs was addressed. In the study the definition, types and properties of the proverb are given. Then, the text, meaning, short story of the male subject that takes place in the Arap proverbs, and, if any, of the same or similar meaning in our language, is examined.

Keywords: Proverb, Arabic literature, literary wealth.

Makale gönderim tarihi: 10.11.2017, kabul tarihi: 22.12.2017.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı A. B. D.
ademyener08@gmail.com

Şırnak Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Dergisi

2018/1 yıl: 9 cilt: IX sayı: 19

Giriş

Arapça bir kelime olan (المثل) “el-Mesel” lügatte “bir şeyin benzeri, dengi, hüccet, söz” anlamlarına gelip çoğulu (امثال) “Emsâl” dir.¹ İstilahta ise belli bir kaynaktan çıkmış olmakla birlikte zamanla yaygınlaşarak halka mal olan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan anonim özdeyiş ve atasözüne denir.²

Meselin dilimizdeki karşılığı “atasözü ve darb-ı mesel”dir. “Bir meseli varit olduğu aslı hale benzeyen yeni durum için söylemeye *darb-ı mesel* denirken, açıklama ve pekiştirme amacıyla söz arasında mesel ve vecize zikretmeye ise *irsâl-i mesel* denir.”³

Meseller/atasözleri, hüküm ifade etmeleri ile deyimlerden, anonim olmaları ile de vecizelerden ayrılır. Mesellerde geniş zamanın kullanılması, yansıttıkları olayların geniş bir zamana yayıldığına işaret ederken, deyimler anlık olaylara gönderme yaparak mastar kipleriyle kullanılırlar.⁴

Her ikisi de az lafızla çok mana ifade etmelerinden dolayı mesel ile hikmet arasında benzerlikler olduğu gibi aralarında birtakım farklılıklar vardır. Hikmet, hakikate uygun, gereksiz kelimelerden uzak, veciz, üzerinde düşünülmüş olan

1 Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemaşerî, *Esâsu'l-Belâğa*, tah. Muhammed Basil Uyun, “مثل” md., (Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1998), 2: 193; Cemâluddin Muhammed b. Mükerrem el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, “مثل” md., (Beyrut: Dâru's-Sâdir, ts.), 12: 610; Muhammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, “مثل” md., (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1998), 1056.

2 Ahmed Matlub, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye ve Tatavvuruhâ*, (Irak: Matbaatu'l-Mecma'i'l-İlmî el-İrâkî, 1987), 3: 191; İsmail Durmuş, “Mesel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 29, (İstanbul: TDV Yay., 2004), 293; (Krş. Ali Bulut, *Belâgat Terimleri Sözlüğü*, M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, (İstanbul 2015), 293).

3 Matlub, *Mu'cem*, 3: 192; Durmuş, “Mesel”, 293; (Krş. Bulut, *Belâgat Terimleri*, 293).

4 Faruk Karaca, “Savunma Mekanizmalarına Atıfta Bulunan Atasözleri Işığında Dini ve Kültürel Psikolojiye İlgili Bazı Tespitler”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 1, (2000): 119.

aklın gereği sözlerdir.⁵ Hikmet, her kesim tarafından beğenilen veciz ifadelerden oluşur. Toplum onu beğenir, dillerinden düşürmez. İnsanlar arasında yaygınlaşır ve söyleyeni dahi unutulur.⁶

Mesel ile hikmet arasındaki farkları şöyle sıralayabiliriz:

1- Meselerde esas olan teşbihtir. Benzerlik kurulmuştur. Ancak hikmette teşbih aranmaz, esas amaç manada isabettir.

2- Meseller genellikle veciz olur. Hikmet ise nispeten uzun olabilir.

3- Meselerde asıl amaç istişhâd yani delil getirmedir. Hikmet ise uyarma, öğüt verme, tenbih, öğretme odaklıdır.

4- Hikmetli sözlerin sahibi belli ve seçkin kişilerdir. Meseller ise topluma aittir. Çoğunlukla ilk söyleyenleri bilinmez.⁷

Arap meselleri yapılarına göre üç kısma ayrılmaktadır. Manası doğru olan yaygın veciz söz şeklindeki *veciz mesel*; Kur'an ve hadise özgü olup soyut kavramları tasvir, teşbih ve temsil yoluyla açıklayan şekline *kıyâsi mesel*; hayvan ve cansız varlıkların konuşmaları gibi rivayet edilen çok veciz sözlere de *hurâfi mesel* denilmektedir.⁸

Arap mesellerini dönemleri itibari ile “*Cahiliye dönemi meselleri*” ve “*İslâmî dönem meselleri*” olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İlk kullanıldıkları durum itibari ile de altı kısma ayrılır:

a) Bir hadiseden doğan ve o hadise sonunda söylenip yaygınlaşan meseller.

b) Bir kıssa hakkında rivayet edilen meseller. Cahiliye dönemi savaşları ve haberleri ile ilgili olanlar gibi.

c) Kur'an'dan doğan meseller (Emsâlu'l-Kur'an).

d) Hadislerden doğan meseller (Emsâlu'l-Hadîs).

e) Teşbihten doğan meseller.

f) Aslı kinaye olan meseller.⁹

Meseller, bir milletin kültürel ve özellikle edebî zenginliklerinin başında gelir.

5 eş-Şerif Ali b. Muhammed el-Curcânî, *Kitâbu't-Ta'rifât*, tah. Muhammed Sıddık el-Minşâvî, (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1988), 81; Ramazan Kazan, *Hz. Peygamber'in Vecizeleri ve Edebi Özellikleri*, (Ankara: Nobel Yayın, 2012), 9.

6 Abdül-Mecid Katâmiş, *el-Emsâlu'l-Arabiyye-Dirâse Târihiyye Tahliliyye*, (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1988), 19; Numan Yazıcı, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003), 33.

7 Katâmiş, *el-Emsâlu'l-Arabiyye*, 18-19; Taceddin Uzun, *Arap Dilinde Meseller (Atasözleri)*, (Konya 1996), 14; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 33; Kazan, *Hz. Peygamber'in Vecizeleri*, 9-10.

8 Katâmiş, *el-Emsâlu'l-Arabiyye*, 28-32.

9 Durmuş, “Mesel”, 294; İdris Pullu, “Arap Dili ve Edebiyatında Meseller, Dil ve Belâgat Yömünden Özellikleri”, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 10-13.

Bir meseli diğer söz çeşitlerinden ayıran temel vasıflar lafzının kısa (îcâz-ı lafız), anlamının doğru (isâbet-i ma'nâ), teşbîhinin güzel (husn-i teşbih), aynı zamanda yaygın ve anonim olması, kendisinde kinâye güzelliğinin (cevdet-i kinâye) bulunmasıdır.¹⁰ Saydığımız bu temel vasıfların yanında nesilden nesile aktarılacak gelmeleri, kabul görmeleri ve ibret alınıp ders çıkarılmaları bu sözlerin diğer önemli özelliklerindedir. Dolayısıyla bunlar, içerisinde önemli mesajları barındıran ve tarihten süzülerek gelen kültürel hazinelerdir.¹¹

Bir milletin kültür ve edebî birikiminin gelecek nesillere aktarılmış hali olan meseller sahip oldukları edebi zenginlikle içinden çıktıkları kültürün meydana gelmesine katkı sağlayan diğer faktörler hakkında da bize bilgi verir. Örf ve adetlerin yanı sıra dini inançlar da halkın düşüncesiyle birleşerek kısa ve öz bir şekilde mesellerde yerini alır. Mesela Türkçemizdeki “Çıkmadık candan ümit kesilmez”¹² atasözü “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin” (ez-Zümer 39/53; el-Hicr 15/55) ayetinin tefsiri gibidir.¹³

Meseller, bir milletin hikmeti, hayata bakışı ve ilişkilerindeki görüşleridir. Meseller, herhangi bir duygudan etkilenmeden hayatı dürüstçe ifade eden sözlerdir. Bunu yaparken mübalağa ve süslemeye ihtiyaç duymazlar. Bu yönüyle meseller bütün halkın dilidir.¹⁴

Edebi türler içinde insanın his, şuur ve inancına doğrudan tercüman olan meseller ve hikmetli sözler birden bire ortaya çıkmış değildir, aksine kimi acı, kimi tatlı olaylar, tarihi hadiseler, felaketler, hüznler ve mutluluklar bu sözlerin kaynağı olmuştur. İşte bu sözler engin bir tecrübe ve deneyimler sonucunda dile getirilmiştir.¹⁵

Arap edebiyatında pek çok şahıs olumlu veya olumsuz özellikleriyle mesellere konu olmuştur. Bunlardan bir kısmını başlıklar halinde ele aldık. Aynı konudaki mesele konu olmuş farklı şahıslara tek bir başlık altında yer verdik.

1. Cömertlikte Erkek Teması

(أَجْوَدُ مِنْ حَاتِمٍ) “Hatim et-Tâî’den daha cömert.”¹⁶

10 Ahmed b. İbrahim en-Nisâbüri el-Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, tah. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, (Beyrut: Dâru’l-Ma’rifê, 1955), 1: 6; Durmuş, “Mesel”, 293.

11 Kazan, Hz. Peygamber’in Vecizeleri, 205.

12 Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (Ankara: İnkılap Yayınları, 1993), 99.

13 Karaca, “Savunma Mekanizmalarına Atıfta Bulunan Atasözleri”, 119.

14 Taceddin Uzun, “Arap Dilinde Meseller (Atasözleri)”, *HRÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, (2003), 162.

15 Kenan Demirayak, *Arap Edebiyat Tarihi I: Cahiliye Dönemi*, (Ankara 2009), 265.

16 Ebû Hilâl Hasen b. Abdillâh b. Sehl el-Askerî, *Kitâbu Cemhereti’l-Emsâl*, tah. Muhammed Ebu’l-Fadl ve Abdulmecid Katâmîş, (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1988), 1: 272; Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 182.

Asıl adı Ebû Seffâne (Ebû Adî) Hâtim b. Abdullah b. Sa'd et-Tâî (ö. 578) cahiliye döneminin cömertliğiyle ünlü şairidir. Cömertliği ve şairliğinin yanı sıra cesur, muzaffer, savaştığı zaman kazanan, istediğini elde eden, kendisinden bir şey istendiğinde veren, kılıç çekmede öncü, esir aldığı zaman serbest bırakan, zengin olunca infakeden biridir.¹⁷

Tay kabilesinin reisi olan Hâtim, babasının küçük yaşta ölümü üzerine cömertliği kendisinden aldığı, harcamada aşırı gittiği için kardeşleri tarafından hapsedilecek kadar iyiliksever olan annesinin yanında yetişmiştir. Küçük yaşlardan itibaren cömertliği ve misafirperverliği ile tanınarak Cevâd lakabıyla anılmıştır. Menkıbelerde İslamiyet'ten önceki mert ve cömert Arap tipinin en ideal örneğidir. Bu menkıbelerden birine göre Hâtim, aralarında Nâbîga ez-Zubyânî'nin de bulunduğu üç şair-süvariye ikramda bulunur. Onların da Hâtim'i övmeleri üzerine Hâtim develerinin tamamını onlara bölüştürür. Cahiliye döneminde yaşayan üç ünlü cömertten biri olan Hâtim'in (diğer ikisi Kâ'b b. Mâme ve Herim b. Sinân) bu özelliği darb-ı mesel haline gelmiştir.¹⁸

Cömertlik vasfı ile meşhur olmuş diğer kişilerin yer aldığı meseller ise şunlardır:

(أَجُودٌ مِنْ كَعْبِ بْنِ مَامَةَ) “Kâ'b b. Mâme'den daha cömert”¹⁹

(أَجُودٌ مِنْ هَرِيمِ) “Herim b. Sinân'dan daha cömert”²⁰

2. Belâgat ve Hitâbette / Edebî Söz Söylemede Erkek Teması

(أَبْلَغُ مِنْ قُسِّ / أَخْطَبُ مِنْ قُسِّ) “Kuss b. Sâide'den daha belîğ.”²¹

Kuss b. Sâide (ö. 600)'nin Cahiliye Arapları içinde öldükten sonra dirilmeye inanan ilk kişi olduğu ifade edilmektedir. Allah'a inandığı, ona ibadet etmeye ve putlardan uzak durmaya çağırıldığı, yakında bir peygamberin geleceğini haber verdiği nakledilir. Kısa ve öz konuşması yanında etkileyici ve secili ifadeler kullanmasından dolayı belâgatta “Kuss'tan daha belîğ” ifadesiyle darb-ı mesel haline gelmiştir. Onun bu özelliği Arapların “hakîm” ve “hakem”i diye anılmasına da vesile olmuştur.²²

17 Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 182.

18 Süleyman Tülücü, “Hatim et-Tâî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 16, (İstanbul: TDV Yay., 1997), 473.

19 Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 183; Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Mustaksâ fî Emsâli'l-Arab*, (Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1987), 1: 54.

20 Askerî, *Cemheretu'l-Emsâl*, 1: 274; Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 188; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 55.

21 Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhîz, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, tah. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Kâhire: Mektebetu'l-Hâncî, 1975), 1: 29; Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 111; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 102

22 Mehmet Ali Kapor, “Kus b. Sâide”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 26, (İstanbul:

Hitâbeti ve belâgati ile mesellere konu olmuş bir diğer kişi de Sahbân el-Vâil'dir.

(أَخْطَبُ مِنْ سَحْبَانَ وَائِلٍ) “Sahbân el-Vâil'den daha belîğ.”²³

3. Vefakârlıkta Erkek Teması

(أَوْفَى مِنَ السَّمَوَاتِ) “Semev'el'den daha vefakâr / sözüne sadık / emanete riayetkâr”²⁴

Künyesi İbn Adiyâ olan Semev'el, Medine-i Münevvere Yahudilerinden olup, sözünde durma ve emanete riayet ile şöhrat bulmuştur. Meşhur şair İmru'l-Kays, babasının intikamı için Heraklius'den yardım istemek amacıyla Anadolu'ya giderken kendisine birtakım emanetler bırakmış, bunu duyan Hâris b. Zâlim emanetlere el koymak için Semev'el'in oğlunu rehin almış, Semev'el ise oğlunu öldürebileceğini ancak emanetleri alamayacağını söyleyerek teslim etmemiştir. Oğlunun ölümünü göze alarak büyük bir vefakârlık göstermiş, emanetleri teslim etmemiştir. Semev'el, zehirlenerek öldürülen İmru'l-Kays'ın emanetlerini hayatı boyunca muhafaza etmiştir.²⁵

Dilimizde “Emanete hıyanet olmaz”²⁶ atasözüyle benzerliği bulunan bu mesel emanete riayet edip sözünde duran kimselerin vasfı dile getirilirken kullanılmıştır.

4. İtaatkârlıkta Erkek Teması

(أَطَوْعُ مِنْ تَوَابٍ) “Sevâb'dan daha itaatkâr.”²⁷

Sevâb ismindeki zat bir sefere gider. Kendisinden uzun süre haber alınamaz. Hanımı, eğer kocası bir gün sağ salim dönerse burnunu delip halka geçirdikten sonra sürükleyerek Mekke-i Mükerrreme'ye götüreceğine dair adakta bulunur. Bir süre sonra Sevâb vatanına dönünce hanımı yaptığı adağı ona haber verir. Sevâb ise hanımına “haydi istediğini yap” diyerek ona itaat eder.²⁸

Dilimizde “Yağmur yağar taş üstüne, her ne dersen baş üstüne” atasözüne karşılık gelen bu mesel çok itaatkâr ve aşırı derecede hor görülmeyle katlanan kimseler hakkındasöylenirolmuştur.²⁹

TDV Yay., 2002), 460.

23 Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbu'l-Emsal*, tah. Abdulmecid Katâmîş, (Dimeşk: Daru'l-Me'mûn li't-turâs, 1980), 243; Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 249; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 28

24 Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 374; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 435.

25 Muallim Naci, *Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri / Sânihâtu'l-Arab*, haz. Ömer Hakan Özalp, (İstanbul: Yeni Zamanlar, 2002), 109-111.

26 Yusuf Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (İstanbul 2004), 35; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 121.

27 Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 441; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 226.

28 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1: 247; Firûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhit*, 64.

29 Muallim Naci, *Sânihâtu'l-Arab*, 65-66; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 55.

5. Hilim/Yumuşak Huylu Olmada Erkek Teması

(أَحْلَمُ مِنَ الْأَحْتَفِ) “Ahnef’ten daha yumuşak huylu.”³⁰

Asıl adı Ebû Bahr Sahr b. Kays’dır. Ayaklarında çarpıklık olduğu için kendisine (حَنَف/hanef) kelimesinden “Ahnef” lakabı verilmiştir. Yumuşak huyu ve cömertliğiyle şöhret bulan Ahnef, Hz. Peygamber zamanında yaşadığı halde kendisini görme şerefine nail olamamış ve tabinin büyüklerinden kabul edilmiştir. Onun, cariyesi Züberâya olan sevgisi ve itaati halk tarafından bilinir, Ahnef’in hiddetlendiği bazı durumlarda “قَدْ غَضِبْتُ زُبْرًا / Züberâ yine hiddetlendi” derlerdi. Mesel, hilim ve şerefi yüksek kerem sahibi kimseler için kullanılır.³¹

6. Zeki Olmada Erkek Teması

(أَزِيٌّ مِنْ إِيَّاسٍ) “İyas’dan daha zeki”

İyas b. Muaviye b. Murreti’l-Mûzenî (ö. 122/740), hicri ikinci asırda yaşamış sika bir râvi ve aynı zamanda iyi bir fakihtir. Keskin zekâsıyla alakalı pek çok hikâye vardır. Öyle ki hikmetli sözlerinin toplandığı (زَكْنُ إِيَّاسٍ / Zekenu İyâs) *İyâs’ın Feraseti*” adında Ebu’l-Hasen el-Medâinî (ö. 228/843) tarafından bir kitap yazılmıştır. Bu mesel (أَزْكَنُ مِنْ إِيَّاسٍ) “İyas’dan daha ferasetli” şeklinde de kullanılır.³²

Dilimizde “Cin fikirli / Cin gibi”³³ ya da “Kafası çalışmak”³⁴ deyimleri ile benzerliği bulunan bu mesel çok zeki ve anlayışlı kimseler için³⁵ kullanılmaktadır.

7. Uzun Ömürlü Olmada Erkek Teması

(أَعْمَرُ مِنْ نَصْرِ) “Nasr b. Duhmân’dan daha uzun ömürlü.”

Nasr b. Duhmân 90 sene ömür sürmüş, saçları ağarıp dişleri dökülmüştür. Daha sonra yeniden gençlik dönemindeki gibi dişleri yeniden çıkıp saçları simsiyah olmuş, gençleşmiş ve bu haliyle bir süre daha yaşamıştır. Onun bu durumu mesellere ve bazı şiirlere konu olmuştur.³⁶

** كَنْصَرِ بْنِ دُهْمَانَ الْهُتَيْدَةَ عَاشَهَا
** وَتَسْعِينَ حَوْلًا ثُمَّ قَوْمٌ فَاَنْصَاتَا
** وَعَادَ سَوَادُ الرَّأْسِ بَعْدَ بَيَاضِهِ
** وَرَاجَعَهُ شَرْحُ الشَّبَابِ الَّذِي فَاتَا
** فَعَاشَ بَحْرًا فِي نَعِيمٍ وَعِنِطَةٍ
** وَلَكِنَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَا كَلِّهِ مَاتَا

30 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 1: 328; Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 912; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 70.

31 Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 912; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 26-29.

32 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 1: 413; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 148; Muallim Naci, *Sânihâtu’l-Arab*, 40-43.

33 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 153.

34 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 248.

35 Muallim Naci, *Sânihâtu’l-Arab*, 65-66.

36 Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 50; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 254; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 80-81.

*Huneyde kabilesinden Nasr b. Duhmân gibi ki doksan sene yaşadı,
Sonra boyu posu uzadı, beli düzeldi,*

*Ağardıktan sonra saçları siyahlaştı,
Giden gençliği ona geri döndü,*

*Nimetler içerisinde gıpta edilecek güzel bir hayat sürdü,
Ancak bütün bunlardan sonra o, yine de göçüp gitti.³⁷*

Dilimizde “Az yaşa çok yaşa, akıbet gelir başa”³⁸ atasözü ile benzerliği bulunan mesel, uzun ömür yaşayan kimseler için kullanılmaktadır.

8. Sabırlı Olmada Erkek Teması

(الْهَفُّ مِنْ قَضِيبٍ) “Kadib'den daha üzüntülü/kederli/yanık.”³⁹

Bahreyn'de hurma ticareti ile uğraşan Kadib, satmak üzere aynı kişiden tekrar hurma almak ister ancak tüccar bu kez kendisine bir sepet kötü hurmayı en yüksek fiyattan satar. Kadib sepeti alıp gidince tüccar bozuk hurmaların içine bir kese altın koyduğunu hatırlar. Eline bir hançer alarak keseyi geri alamadığı takdirde kendisini öldürme kastıyla Kadib'in peşine düşer ve ona yetişir. Tüccar Kadib'e kötü hurma verdiğini, sepeti geri verirse yerine en iyi hurmadan vereceğini söyler. Sepeti alınca Kadib'in gözleri önünde sepetin içinden altını çıkararak benim amacım buydu der. Meselenin farkına varan Kadib üzüntüyle hançerin sebebini sorar. Tüccarın “Eğer keseyi senden alamazsam kendimi öldürmek içindi.” demesi üzerine bıçağı tüccarın elinden kaparak kendi göğsüne saplar. “Altın! Altın!” diyerek can verir.⁴⁰

Dilimizde “Başından aşağı kaynar sular dökülmek”⁴¹ ve “Beyninden vurulmuşa dönmek”⁴² deyimleri ile benzerliği olan bu mesel son derece kederli olan kimseler hakkında, keder ve üzüntüye neden olan ve haset çekilen durumlarda kullanılmaktadır.⁴³

37 Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 50; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 255; Ayrıca tercüme için bkz. Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 81.

38 F. Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1977), 85.

39 Askerî, *Cemheretu'l-Emsâl*, 2: 223; Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 249; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 356; Muhammed b. Muhammed Abdurrezzâk el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (Beyrut: Dâru'l-Hidâye, ts.), 4: 53.

40 Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 249; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 73; Muallim Naci, *Sâ-nihâtu'l-Arab*, 93-94.

41 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 126.

42 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 132.

43 Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 73.

Bu meselin أَصْبِرُ / “daha sabırlı” kelimesi ile kullanımı da vardır. Türkçemizde “Adamda Eyüb sabrı var” atasözüne karşılık gelmekte, zulme ve ezaya son derece sabır ve tahammül gösteren kimseler hakkında kullanılmaktadır.⁴⁴ Mesel şöyledir:

(أَصْبِرُ مِنْ قَضِيْبٍ) “Kadib’den daha sabırlı.”⁴⁵

9. Sözünde Durmama / Vefasızlıkta Erkek Teması

(مَوَاعِيْدُ عُرْقُوْبٍ) “Urkûb denen kimsenin va’di gibi bir vaad.”⁴⁶

Urkûb, Hayber Yahudilerinden birinin ismi olup çok söz verip sözünde de durmadığı için bu mesel söylenir olmuştur.⁴⁷

Meselin konusu olan Urkûb hakkında şöyle bir hikâye vardır. Bir kardeşi Urkûb’a gelerek bir miktar hurma ister. Urkûb, hurma ağaçları çiçeklendiği zaman vereceğine dair söz verir. Hurma ağaçları çiçeklendiğinde koruk olunca, koruk olduğu zaman kızarınca, kızardığı zaman taze hurma olunca, taze hurma olduğu zaman olgunlaşıp kuru hurma olunca veririm diyerek her defasında söz verir, ancak sözünde durmaz. Hasat zamanı hurmaları gizlice toplar ve kardeşine bir tane bile hurma vermez.⁴⁸

Dilimizde “İpe un sermek: Birtakım bahaneler ileri sürerek istenilen bir işi yapmaktan kaçınmak.”⁴⁹ deyiimi ile benzerliği bulunan bu mesel sözünde durmayan yalancı kimseler ve bir iş yapmaya niyeti olmayanlar hakkında kullanılmaktadır.⁵⁰

Ayrıca bu meselin اُخْلَفُ / “en fazla sözünden dönen” kelimesi ile kullanımı da vardır.

(اُخْلَفُ مِنْ عُرْقُوْبٍ) “Urkûb’dan daha (çok) sözünden dönen.”⁵¹

10. Aç Gözlülük / Tamahkârlıkta Erkek Teması

(أَطْمَعُ مِنْ أَشْعَبِ) “Eş’ab’dan daha tamahkâr.”⁵²

Eş’ab-ı Tammâ (aşırı tamahkâr Eş’ab) diye şöhret bulan bu kişi Abdullah b.

44 Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 72.

45 Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 408; Zemaşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 203.

46 İbn Sellâm, *Kitâbu’l-Emsâl*, 87; Abdullâh b. Abdilazîz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr el-Bekrî el-Endelûsî, *Faslu’l-Makâl fî şerhi Kitâbu’l-Emsâl*, (Beyrut: Muessesetu’r-Risâle, 1983), 103; Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 311.

47 Celâlüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyûtî, *el-Muzhir fî Ulûmi’l-Lugati ve Envâ’ihâ*, tah. Fuad Ali Mansur, (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998), 1: 383.

48 Suyûtî, *el-Muzhir*, 1: 383; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 72.

49 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 238.

50 Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 67.

51 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 1: 433; Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 351; Zemaşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 107.

52 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 1: 433; Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 439; Zemaşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 224-225.

Zübeyr'in azatlı kölesi Eş'ab b. Cübeyr'dir. Aynı zamanda şakacı kişiliği ile de çocuklar arasında alay konusu olmuş birisidir. Komşu evlerin bacasından duman çıktığını görse bize de suda pişmiş etten getirirler hayali ve tirit yaparım düşüncesiyle bir kap içerisine eklemek doğrayarak hazırlık yapardı.⁵³

Dilimizde "Açgözlü"⁵⁴ deyimine karşılık gelen mesel aşırı tamahkâr kimseler hakkında kullanılmaktadır.

Eş'ab aynı zamanda yine aşırı tamahkârlığı ile şu mesele konu olmuştur:

(لَا تَكُنْ أَشْعَبَ فَتَشْعَبَ) "Eş'ab gibi olma, zahmet çekersin."⁵⁵

11. Fakirlikte Erkek Teması

(أَفْقَرُ مِنْ وَحٍّ) "Vahh denen kişiden daha fakir."⁵⁶

Vahh isimli hiç bir şeyi olmayan, fakir bir şahıstan kinaye mesel haline gelen ve Türkçemizde "Dikili ağacı yok"⁵⁷ atasözüne karşılık gelen bu ifade fakru zaruret içinde bulunan kimselerin durumunu anlatmak için kullanılır.⁵⁸

12. Zulümde Erkek Teması

(أَجْوَرُ مِنْ قَاضِي سَدُومَ) "Sedûm kadısından daha zalim."⁵⁹

Sedûm, Lût kavminin yaşadığı beldelerden birinin ismidir. Burada yaşayan ve insanlara eziyet etmeyi adet haline getirmiş olan zalim bir kadı bu meselin kaynağı olmuştur. Bir gün bu kadının huzuruna iki kişi gelerek biri diğerinden bin dirhem alacağı olduğuna dair davacı olur. Borçlu olan borcunu kabul eder ancak ödemenin beş sene sonra yapılacağına dair aralarında anlaşma olduğunu söyler. Borçlu olan kişi "Beş yıl sonra onu nerede bulup borcumu vereceğim. Onu hapsediniz ki borcumu kolayca ödeyebileyim." der. Sedûm kadısı da davalının isteğini kabul eder ve borçlu olanı beş sene hapseder.⁶⁰

Türkçemizde "Astığı astık, kestiği kestik"⁶¹ deyimine karşılık gelen bu mesel zalim, acımasız, zorba kimseler hakkında kullanılır olmuştur.

53 Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 439; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, 21: 461; Muallim Naci, *Sânihâtu'l-Arab*, 93-94.

54 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 238.

55 Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, 3: 144.

56 Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, 315; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, 7: 205.

57 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 166.

58 Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, 7: 205; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 97.

59 Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 190; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 56.

60 Meydâni, *Mecmau'l-Emsâl*, 1: 190; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 56.

61 Çotuksöken, *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 113.

13. Enâniyet ve Bencillikte Erkek Teması

(عَارَضَ فَلَانَ فِي قَوْمِهِ تَبْجَاً) “Sebec (gibi) kavmine ters düştü / kavmini düşünmedi / dikkate almadı”⁶²

Yemen hükümdarlarından biri olan Sebec’e hasmı olan başka bir Yemen hükümdarı savaş açar. Sulh teklifinde bulunan Sebec, kavmini bir kenara bırakıp sadece kendisini ve ailesini kurtaracak bir anlaşma yapar. Düşmanı ise kavmine saldırarak halkı perişan eder.⁶³

Türkçemizde, büyük fedakârlık gerektirecek konularda önce kendilerini, sonra sevdiklerini ve yakınlarını düşünen insanlar için kullanılan “Önce can, sonra cânan”⁶⁴ atasözüne karşılık gelen bu mesel kavmini düşman ya da başka tehlikelerden koruyamayp kendini ve ailesini düşünen kimseler için kullanılır olmuştur.

14. İfâde Acizliğinde Erkek Teması

(أَعْيَا مِنْ بَاقِلٍ) “Bâkıl’dan daha beceriksiz.”⁶⁵

Bâkıl, meramını ifade edememekle meşhur olmuş biridir. Bir gün on bir dirheme bir ceylan satın almıştı. Hayvanı kucağında götürürken, kendisine ceylanı kaç dirheme aldığı sorulunca “On bir dirheme aldım” diyememiş ve meramını işaretle anlatmaya çalışmıştır. Bir sayısını göstermek için dilini çıkarmış, on sayısını ifade için de ellerini kaldırıncı ceylan kucağından kurtularak kaçmıştır. Böylece bu mesel bir kimsenin meramını anlatma hususundaki acizliğini ifadede kullanılır olmuştur.⁶⁶

15. Hayal Kırıklığında Erkek Teması

(بِئْسَ وَادٍ بُنُو سَعْدٍ) “Her vadide Benî Sa’d vardır.”⁶⁷

Sa’d, Arap kabilelerinden birinin ismidir. Edbat b. Kuray’ es-Sâdi kendi kabilesinden ziyet görür. Kabilesinin tutum ve davranışlarını beğenmediği için gidip başka kabileler içerisinde yaşamaya başlar. Bir süre sonra uygun olmayan davranışları onlarda da görür ve kendi kabilesinden bir farkının olmadığını anlar. Tekrar kabilesine döner. Dönüş sebebini soranlara ise bu sözü söyler.⁶⁸

62 Zemahşerî, *Esâsu'l-Belâğa*, 1: 401; Zebidî, *Tâcu'l-Arûs*, 5: 443.

63 Zebidî, *Tâcu'l-Arûs*, 5: 443; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 86.

64 Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 86; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 128.

65 Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Faslu'l-Makâl*, 496; Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 43; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 256.

66 Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl*, 2: 43; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 256; Muallim Naci, *Sâ-nihâtu'l-Arab*, 74.

67 Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, *el-Hayevân*, tah. Abdusselâm Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1996), 3: 104.

68 Câhız, *el-Hayevân*, 3: 104, Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 103.

Türkçemizde “*Her yerde okka (okka her yerde) dört yüz dirhem.*”⁶⁹ atasözüne karşılık gelen bu ifade farklı bir muameleyle karşılaşılmayan durumlarda mesel olarak kullanılır olmuştur.

Bu konuda aynı hikâye ve farklı şahısla söylenmiş diğer bir mesel ise şudur:

(بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنْ تَعَلَّبَةٍ) “*Her vadide Sa’lebe’den eser var.*”⁷⁰

16. Uğursuzlukta Erkek Teması

(أَشَأْمٌ مِنْ طُوَيْسٍ) “*Tuveys’den daha uğursuz.*”⁷¹

Künyesi Ebû ‘Abdi’n-Na’ım olan bu zatın lakabı Tavus iken kadınsı hareketlerinden dolayı kendisine ism-i taşgîr sığası ile Tuveys denmiştir.⁷²

Tuveys bir defasında şöyle demiştir: “Ey Medine halkı! Ben aranızda olduğum müddetçe Deccal ve Dâbbe’nin ortaya çıkışını bekleyin. Eğer ben ölürsem güvende olursunuz. Sözlerimi dikkate alın. Zira annem Ensar’ın hanımları arasında koğuculuk yaparak gezerdi. Beni Rasûlullah’ın (s.a.v) vefat ettiği gece dünyaya getirdi. Ebû Bekr’in (r.a) vefat ettiği gün beni sütten kesti. Hz. Ömer’in (r.a.) şehit edildiği gün buluşa erdim. Hz. Osman’ın (r.a.) şehit edildiği gün evlendim. Hz. Ali’nin (r.a.) şehit edildiği gün bir oğlum doğdu. Benim kadar uğursuz kim var?”⁷³

Bu sözleri üzerine Tuveys, uğursuzlukla ilgili bir konu olduğunda dile getirilen bir mesele konu olmuştur. Bu mesel Türkçemizde “*Bastığı yerde ot bitmez*” atasözüne karşılık gelir.

Tuveys’le ilgili diğer bir mesel ise şudur:

(أَخْتَتْ مِنْ طُوَيْسٍ) “*Tuveys’den daha kadınsı.*”⁷⁴

17. Ümitsizlikte Erkek Teması

(لِكُلِّ مَا يُؤَسَّ مِنْهُ : وَضَعَ عَلَى يَدَيْ عَدُوِّ) “*Her kimden ümit kesilirse, o Adl’in iki eline teslim edilmiş demektir.*”⁷⁵

el-‘Adl b. Cürre, Yemen’de hükümdar olan Tubba’ın memurudur. Tubba’ öldürülmesini istediği kişileri ‘Adl’e havale eder ve böylece o kimseden ümit kesilirdi. Dilimizde “*Cellada amanın faydası yoktur*” atasözüyle benzerliği bulunan bu ifade

69 Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 143.

70 Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 95; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 2: 13; Muallim Naci, *Sânihâtu’l-Arab*, 165.

71 Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 258; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 182.

72 İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 6: 127; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 168-169.

73 Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 258; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 182; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 168-169.

74 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 1: 354; Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 258; Zemahşeri, *el-Mustaksâ*, 1: 109; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 168-169.

75 Meydâni, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 8; Firûzâbâdi, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, 1030; Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, 29: 448.

kendisinden ümit kesilen kimseler veya nesnelere için kullanılan bir mesel olmuştur.⁷⁶

18. Cimrilikte Erkek Teması

(أَبْخَلٌ مِنْ مَادِرٍ) “Mâdir’den daha cimri.”

Asıl adı Muharrık olup Benî Hilâl b. ‘Amir’in atasıdır. Cimriliği o dereceye varmıştır ki, bir havuzda devesini suladıktan sonra başka develer faydalanmasını diye kalan suyun içine pisleyip etrafını sıvayarak kapattığından kendisine “مَادِرٌ: çamura sıvayan” lakabı verilmiş ve cimriliği mesel konusu olmuştur.⁷⁷

19. Mecnûnlukta Erkek Teması

(أَجْنٌ مِنْ دُقَّةٍ) “Dukka b. ‘Ubâye’den daha mecnun”.⁷⁸

Dukka b. Ubâye mecnunluğuyla meşhur birisidir. “Mecnun gibi beyabanda (çöl, sahra, bâdiye)⁷⁹ gezer.”⁸⁰ atasözüne karşılık gelen bu ifade mecnunluk ve çılgınlıkta ileri gidenler hakkında kullanılmaktadır.

20. Pişmanlıkta Erkek Teması

(أَنْدَمٌ مِنَ الْكُسَعِيِّ) “Kusa’î’den daha pişman.”⁸¹

Mesele konu olan zat Kusa’î kabilesine mensup Muhârib b. Kays’dır. Kusa’î bir gün kırdı sürüsünü otlatırken bir kayanın aralığında kayın ağacı görür. Bundan iyi yay olur düşüncesiyle ağacı muhafaza eder ve zamanı gelince de bir yay ve beş tane ok yapar. Bir gece yaban eşiği avlamak için bir yere gizlenir. Önünden geçen yaban eşiği sürüsüne bir ok atar. Ancak okun sadece karşıdaki kayaya çarpıp ateş çıkardığını görebildiği için, isabet ettiremedim zannıyla üzülür. Daha sonra önünden geçen dört sürüye daha birer ok atar ancak her defasında aynı olay yaşanır ve çok üzülür, öfkelenir ve yayını paramparça eder. Sabah olunca, attığı okların hepsinin isabet edip bir hayvanı öldürdüğünü görünce yayı kırdığı için çok pişman olan Kusa’î bir de parmağını keser.⁸²

Türkçemizde “Atılan ok geri dönmez”⁸³ ve “Düşüne düşünme görmeli işi, sonra

76 Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 8; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 207-208.

77 Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 111; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 13; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 15.

78 Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 1: 187; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 53.

79 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Kubbealtı, 2008), 3: 354.

80 Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 35.

81 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 2: 324; Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 348; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 386.

82 Askerî, *Cemheretu’l-Emsâl*, 2: 324; Meydânî, *Mecmau’l-Emsâl*, 2: 348; Zemahşerî, *el-Mustaksâ*, 1: 386; Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 240; Muallim Naci, *Sânihâtu’l-Arab*, 137-138.

83 Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 74.

*pişman olmamalı kişi*⁸⁴ atasözlerine karşılık gelen bu ifade kendi eliyle başını derde sokan ve acele ile yaptığı işten pişmanlık duyan kimselerin durumunu anlatmaktadır.⁸⁵

Sonuç

Mesel, belli bir kaynaktan çıkmış olmakla birlikte zamanla yaygınlaşarak halka mal olan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan anonim özdeyiş ve atasözüne denir. Meseller, hüküm ifade etmeleri ile deyimlerden, anonim olmaları ile de vecizelerden ayrılır. Ayrıca, az lafızla çok mana ifade etme noktasında mesellerin hikmet ile de benzerlikleri vardır. Meseller, bir milletin edebiyat kültürünü az lafız ve çok mana ile özetleyen, bu özelliği ile kalıcılığı diğer sözlere nispetle daha fazla olan edebî türlerdir. Meseller, mübalağaya ihtiyaç duymadan hayatı dürüstçe ifade eden sözlerdir.

Her milletin dilinde farklı bir konumu olan mesellerin Arap edebiyatındaki konumu da yadsınamaz. Zira milletlerin kültür birikimini ifade eden meseller birden bire ortaya çıkmış değildir. Acı-tatlı olaylar, tarihi hadiseler, hüznün ve mutluluklar bu sözlerin kaynağı olmuştur. Arap mesellerine yansıyan bir tema da erkek adları olmuştur. Olumlu veya olumsuz vasıfları ile bazı erkek adları en meşhur oldukları özelliklerinden hareketle mesel haline gelmiştir.

Başta cömertlik olmak üzere vefa, sadakat, hilim, belâgat gibi özellikler değişik şahısların benliğinden ortaya çıkmış ve atasözü haline gelmiştir. Özellikle Arap atasözlerinde isimlerin meşhur oldukları özellikleri ile kullanılması dikkat çekicidir. Biz de buradan hareketle pek çok isme ve meşhur oldukları özellikleriyle atasözlerindeki kullanımına dikkat çektik. Bunu yaparken şahısların özelliklerini de ortaya koyduk. Bunlardan bazıları, lafızları farklı olsa da mana açısından Türkçemizdeki atasözü ve deyimler ile birebir örtüşmekte ya da benzerliği bulunmaktadır.

Kaynakça

- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: İnkılap Yayınları, 1993.
- Askerî, Ebû Hilâl Hasen b. Abdillâh b. Sehl (ö. 400/1009). *Kitâbu Cemheretu'l-Emsâl*, Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl ve Abdülmecid Katâmîş. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı, 2008.
- Bulut, Ali. *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr (ö. 255/869). *el-Beyân ve't-Tebyîn*, Tahkik: Abdusselâm Muhammed Hârûn. Kâhire: Mektebetu'l-Hâncî, 1975.
- Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr (ö. 255/869). *el-Hayevân*, Tahkik: Abdusselâm Muhammed Hârûn. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1996.

84 Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 117.

85 Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler*, 240; Muallim Naci, *Sânihâtu'l-Arab*, 137-138.

- Curcânî, eş-Şerîf Ali b. Muhammed (ö. 816/1413). *Kitâbu't-Ta'rîfât*, Tahkik: Muhammed Sıddık el-Minşâvî. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1988.
- Çotuksöken, Yusuf. *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 2004.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyat Tarihi I: Câhiliye Dönemi*. Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2009.
- Durmuş, İsmail. "Mesel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 293. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.
- Ebü Ubeyd el-Bekrî, Abdullâh b. Abdilazîz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr el-Bekrî el-Endelûsî (ö. 487/1094). *Faslu'l-Makâl fi Şerhi Kitâbu'l-Emsâl*. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1983.
- Firûzâbâdî, Muhammed b. Yakûb (ö. 817/1414). *el-Kâmûsu'l-Muhît*. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2005.
- İbn Manzûr, Cemâluddin Muhammed b. Mükerrrem (ö. 711/1311). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru's-Sâdır, ts.
- Kapar, Mehmet Ali. "Kuss b. Sâide". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26: 460. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Karaca, Faruk. "Savunma Mekanizmalarına Atıfta Bulunan Atasözleri Işığında Dini ve Kültürel Psikolojiyle İlgili Bazı Tespitler", *İslami Araştırmalar Dergisi* 1, (2000): 119-125.
- Katâmış, Abdül-Mecid. *el-Emsâlu'l-Arabiyye-Dirâse Târihiyye Tahlîliyye*. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1988.
- Kazan, Ramazan. *Hız Peygamber'in Vecizeleri ve Edebî Özellikleri*. Ankara: Nobel Yayın, 2012.
- Matlub, Ahmed. *Mu'cemu'l-Mustalahâtî'l-Belâğîyye ve Tatavvuruhâ*. Irak: Matbaatu'l-Mecmai'l-İlmî el-İrâkî, 1987.
- Meydânî, Ahmed b. İbrahim en-Nisâbüri (ö. 518/1124). *Mecmau'l-Emsâl*, Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1955.
- Naci, Muallim. *Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri / Sânihâtu'l-Arab*, haz. Ömer Hakan Özalp. İstanbul: Yeni Zamanlar, 2002.
- Pullu, İdris. "Arap Dili ve Edebiyatında Meseller, Dil ve Belâgat Yönünden Özellikleri". Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr (ö. 911/1505). *el-Muzhir fi Ulûmi'l-Lugati ve Envâi'hâ*, Tahkik: Fuad Ali Mansur. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Tülbentçi, F. Fazıl. *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1977.
- Tülücü, Süleyman. "Hatim et-Tâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16: 473. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Uzun, Taceddin. *Arap Dilinde Meseller (Atasözleri)*. Konya 1996.
- Uzun, Taceddin. "Arap Dilinde Meseller (Atasözleri)". *HRÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, (2003): 155-169.
- Yazıcı, Numan. *Arapça-Türkçe/Türkçe- Arapça Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed Abdu'r-Rezzâk el-Huseynî (ö. 1205/1790). *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. Beyrut: Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zemaşerî, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (ö. 538/1148). *el-Mustaksâ fi Emsâli'l-Arab*. Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1987.
- Zemaşerî, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer (ö. 538/1148). *Esâsu'l-Belâğa*. Tahkik: Muhammed Basil Uyun. Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1998.